

Interview. Professor Etienne Vermeersch ziet in de dood soms een 'positief ding'

'Euthanasie bij levensmoeheid komt er. Gegarandeerd'

► Etienne Vermeersch: 'Wanneer men een mooi leven gehad heeft en men 93 of 94 jaar is, wat is dan nog verschrikkelijk aan sterven?'
ERIC DE MILDT

Moet iemand die vindt dat zijn leven voltooid is geholpen worden om dat leven te beëindigen? Professor Etienne Vermeersch vindt van wel. Toch op voorwaarde dat de persoon 90 plus is en een jaar bedenktijd heeft gehad.

ANN VAN DEN BROEK EN BART
EECKHOUT

Zelf heeft hij er hoegenaamd geen last van. "Een jonge mens ben ik", zal hij, bezig aan zijn 84ste zomer en in volle voorbereiding van alweer een nieuw boek, verschillende keren benadrukken. Maar dat mensen levensmoe kunnen worden en dat het dan maar normaal is dat ze geholpen moeten worden, dat vindt Etienne Vermeersch - filosoof, ethicus en een van de belangrijkste grondleggers van onze euthanasiewet - een uiting van "normaal gezond verstand".

Veel medestanders heeft hij nochtans niet. Toen Jean-Jacques

De Gucht (Open Vld) eerder deze week voorstelde om het debat in navolging van Nederland ook hier te voeren, hadden alleen de groenen daar oren naar. Zelfs vooraanstaande pleitbezorgers van euthanasie onder artsen en filosofen fronsten danig de wenkbrauwen.

Waarom bent u voor?

Vermeersch: "Waarom zou je een probleem moeten hebben met mensen die op vergevorderde leeftijd vinden dat ze een mooi leven geleid hebben en dat het afgerond is? Als een mens geen verantwoordelijkheden meer heeft of niet meer in staat is die verantwoordelijkheden op te nemen, heeft het individu het recht te zeggen: ik stop. Het leven heeft mij niets positiefs meer te bieden."

De vraag is of die persoon daarbij ook de legale hulp van een arts moet kunnen inroepen.

"Waarom niet? De Belgische wet aanvaardt de suïcide en iedereen heeft volgens diezelfde Belgische wet ook recht op euthanasie. Ik lees nu her en der dat dat niet zo zou zijn. Fout. Een vrouw heeft toch ook recht op een esthetische ingreep? Alleen is een arts niet verplicht om die ook uit te voeren. Dat is net hetzelfde voor euthanasie."

Het is toch een totaal andere verantwoordelijkheid voor een arts: iemand uit zijn lijden verlossen, of iemand uit zijn leven verlossen?

"Onderschat niet hoe zwaar mensen kunnen lijden onder levensmoeheid."

Maar hoe moet er vastgesteld worden of iemand al dan niet

levensmoe is? Palliatief arts Wim Distelmans zegt zich niet bevoegd te voelen om dat oordeel te vellen.

"Je zou dat ook aan psychologen kunnen overlaten, maar bevoegd is volgens mij iedere arts. Ze kunnen allemaal vaststellen of iemand gedurende een zekere periode te kennen geeft dat het voor hem of haar op is.

"Natuurlijk heb je enkele goede criteria nodig. Het is voor mij belangrijk dat die persoon geen verantwoordelijkheid meer heeft ten opzichte van zijn kinderen of andere familieleden. En je moet er ook over waken dat de persoon die om euthanasie vraagt, zich niet in een acute crisis bevindt en er na verloop van tijd weer bovenop zou kunnen komen. Daarom is een wachttijd van minimaal een jaar aangewezen. Als die persoon dan nog steeds bij zijn besluit blijft, moet een verlicht arts toch een verstandig oordeel kunnen vellen."

Moet er ook een minimumleeftijd komen? In Nederland, waar het debat al langer woedt, werd 75 jaar gesuggereerd.

"Dat vind ik toch wel erg vroeg. Op 75 kun je nog veel overwinnen. Ik ben 83 en ik ben een jonge mens. Nu weet ik wel dat er mensen zijn die vinden dat 80 oud is. Er zijn zelfs vrouwen die 40 jaar oud vinden.

"Nee, ik zou de grens eerder op 90 jaar leggen. Bij hoge bejaardheid boven de 90 is de kans groter dat die levensmoeheid werkelijk authentiek is."

90 jaar. Zo wordt de doelgroep voor een nieuwe wet wel extreem klein. Dan is het voor heel veel mensen wellicht niet eens meer nodig.

"Binnenkort wel, hoor. Nu, ik zeg 90, maar daar zou uiteraard over gediscussieerd moeten worden. Ik wil het recht op zelfbeschikking niet inperken, maar de maatschappij kan er wel voor zorgen dat niemand dat recht op een onverantwoorde manier gebruikt."

Het risico is wel dat er een druk komt op hoogbejaarden die in tehuizen liggen te verkommeren om te zeggen: stop er maar mee. Terwijl onze ouderenzorg misschien net wat meer mededogen nodig heeft.

"Zeker, maar ik geloof niet dat dat zal verbeteren."

Dat is een fatalistisch maatschappijbeeld.

"Natuurlijk. Waarom zou die ouderenzorg nog verbeteren? Wie gaat dat betalen? Met 50 procent meer werklozen over 50 jaar? Met meer en meer mensen zonder kinderen? Met kinderen die het niet als hun plicht zien om hun bejaarde ouders te verzorgen en ouderen die niet van hun kinderen willen afhangen? Ik maak me daar niet te veel illusies over.

"En stel nu nog dat die ouderenzorg verbetert, dan zal dat nog steeds voor 10 à 20 procent van de mensen niet het geval zijn. Dat moet je kunnen voorzien."

Het is toch verschrikkelijk dat de uitweg die de maatschappij hen dan biedt, hulp bij zelfdoding is?

"Waarom? Wanneer men een mooi leven gehad heeft en men 93 of 94 jaar is, wat is dan nog verschrikkelijk aan sterven? De dood is het normale einde van het leven."

Maar je kunt je wel afvragen of we niet té oud worden dankzij de moderne geneeskunde, wanneer we naar zulke oplossingen

beginnen te grijpen.

"Zolang een leven bevrediging schenkt, is dat leven de moeite waard. Voor veel mensen is dat tot het ultieme eind. Maar ik heb niks voor een leven dat een leven in lijden is. Zodra men in een bed ligt in een ouderentehuis, immobiel, incontinent, misschien zo goed als blind en wat nog meer. En een keer per maand komt er eens een vriend of een kind langs. Wat moet je dan nog? Dan is de dood een positief ding."

Kunt u zich een omstandigheid inbeelden dat het u aan levenslust zou ontbreken?

"Zeker. Wanneer ik niet meer actief zou kunnen zijn, dan hoeft het niet meer."

En dan?

"(Laconiek) Voor mij is dat geen probleem. Mijn euthanasie is al lang beschreven. En als men het niet zou willen uitvoeren, dan doe ik het zelf. Suïcide is niet moeilijk, alleen weten de meeste mensen niet wat een behoorlijke manier is om suïcide te plegen. En dat is precies een van de redenen waarom ik zo hard voor het wetsvoorstel ben: men moet de ongeregelde suïcides proberen te vermijden. Die zijn pijnlijk, gevaarlijk voor andere mensen, traumatisch voor eventuele getuigen. Als men dat kan vermijden op een verantwoorde manier, moet men dat doen."

Bent u, als een van de grondleggers van de euthanasiewet, niet bang dat zo'n uitbreiding van de wet het brede maatschappelijke compromis rond euthanasie gaat doen verdwijnen?

"Daarom zal het debat over euthanasie bij een voltooid leven enkel gevoerd worden wanneer de maatschappij daar klaar voor is. Dat is nu nog niet het geval, maar dat moment zal wel komen en

mensen gaan dat aanvaarden. Euthanasie bij levensmoeheid komt er, gegarandeerd."

Volgens uw UGent-collega Ignaas Devisch is euthanasie bij een voltooid leven de glijbaan naar de georganiseerde dood. In Nederland hebben tegenstanders het over het dreigend moreel verval van de staat.

"Allemaal flauwe zever. Euthanasie was een glijbaan, abortus was een glijbaan, we hebben al heel veel glijbanen gekend, hoor."

Misschien is dit nu wel een échte glijbaan?

"Dat kan alleen wanneer je ontsparingen toestaat. Dat doen we niet en daarom zal de publieke opinie die levensmoeheid vroeg of laat ook aanvaarden."

Toch lijkt het alsof het draagvlak voor euthanasie bij psychisch lijden weer aan het verkleinen is.

"(snuift) In De Standaard heeft een opiniestuk gestaan van een klinisch psycholoog, Geert Hoornaert, die meent dat psychisch lijden altijd een geestesziekte is en dat de persoon bijgevolg krankzinnig en wilsonbekwaam is. Dat wil dus zeggen dat zo iemand nooit in aanmerking zou komen voor euthanasie. Hij schrijft: "De uitzichtloosheid is geen legitieme prognose, maar is een essentieel ingrediënt van elk lijden." Die man heeft nog nooit een niercrisis gehad. Een niercrisis is verschrikkelijk. Maar het is niet uitzichtloos, want met een goede spuit morfine kun je dat overwinnen. Weet je wat uitzichtloos is? Met een niercrisis in de brousse zitten en geen morfine bij de hand hebben.

"Er is een kleine reactionaire groep geweest, maar die heeft geen voet aan grond gekregen. Onlangs was er een bijeenkomst van een paar honderd LEIF-artsen (artsen die

patiënten willen begeleiden bij een waardig levenseinde, AVB/BE) in de VUB. Na een betoog pro en contra over euthanasie bij psychisch lijden volgde een stemming. Er waren enkele onthoudingen, maar niemand stemde tegen. Dat zou een jaar geleden nog anders geweest zijn."

Hoe verklaart u dat onze publieke opinie zo soepel is? Wij staan al op sport vijf, terwijl de rest van de wereld nog niet aan de klim begonnen is. En nog willen sommigen hoger.

"Omdat de meeste mensen een normaal gezond verstand hebben. De meeste mensen voelen geen enkele positieve relatie met zinloos lijden. Ik heb zo een onderpastoor gekend. Die had een hersenbloeding gehad en was nu half verlamd en ongelooflijk pessimistisch. Daar kwam geen positief woord meer uit. Waarop mijn moeder hem vroeg: maar wat vertelde jij dan allemaal op de preekstoel? "Een hoop flauwe kul", zei hij. (lacht)

"Niemand wil lijden. Zeker niet nu ze zien dat je dat lijden op een mooie manier kunt lenigen. Een vriendin van mij had na een lange reeks kankerbehandelingen ook besloten tot euthanasie. Toen de dokter kwam, was ik net op tv. 'Wacht even', zegt ze, 'dat programma wil ik nog even zien.' (lacht luid) Zo heeft haar man het mij verteld. Mooi toch?"

Vermoedelijk is het voor de gemiddelde Fransman of Colombiaan evenmin een prettig vooruitzicht om uitzichtloos te lijden.

"Maar ze hebben geen kennis van het alternatief. Onderschat ook het paternalisme van de artsen niet. Een Franse arts zei me ooit letterlijk: ik kan mijn patiënten op hun sterfbed van alles wijsmaken. Dat is nog steeds de Franse mentaliteit en die werkt door in

Wallonië. Vandaar dat euthanasie er veel minder voet aan grond heeft dan in Vlaanderen."

Belgen en Nederlanders lijden niet aan euthanasiasme, zoals tegenstanders van een uitbreiding beweren?

"Ach, hou toch op. Compleet onnozel, vind ik dat. Wat een dwaasheid."

Het is toch onmiskenbaar dat België en Nederland kilometers voorlopen?

"Het tij begint te keren. Alleen al het feit dat men terminale sedatie in meer en meer landen toepast. Ze denken daar nog dat dat gewoon wat meer spuiten is. Nee, men stopt eerst met het toedienen van voedsel en vocht. Volgens mij valt dat onder de noemer moord. Julie en Mélissa, die zijn gestorven omdat ze geen voedsel en vocht gekregen hebben. Dien je een persoon geen voedsel en vocht toe, dan gaat die dood. Dat is niet alleen door die spuit.

"Geef het nog vijf, of tien jaar. Maar vroeg of laat komt ook in andere landen het besef: waarom moeten we het onvermijdelijke nog tien of twaalf dagen rekken? De acceptatie van euthanasie zal zich op termijn waar dan ook ter wereld voltrekken."

Waar ziet u de euthanasiewetgeving eindigen? Is ze compleet een keer het voltooid leven opgenomen is?

"Bijna. De Groningen-criteria (het protocol voor levensbeëindiging van pasgeborenen, AVB/BE) zouden nog aanvaard moeten worden. Een kind dat geboren wordt met een ongeneeslijke ziekte, waarvan men weet dat er voor dat kind en zijn ouders een verschrikkelijke lijdensweg te wachten staat, dat zou euthanasie moeten kunnen krijgen."

En dementie?

"Dat had ik graag van het begin af al geregeld willen zien. Ons voorstel was dat je vooraf een wilsbeschikking kon regelen voor wanneer je wilsonbekwaam zou worden. Maar de Franstalige liberalen hebben daarvan gemaakt: onbewust. Daardoor kan het niet voor zware alzheimerpatiënten, want die zijn nog bewust. Ik heb het in ieder geval in mijn wilsverklaring geëxpliciteerd, voor het geval dat. Mijn arts zal dus nog moeten opletten."

Bent u, ondanks de tekortkomingen, nog blij met de wet die u destijds tot stand hielp komen?

"Het is een van de beste dingen die ik in mijn leven gedaan heb. Ik heb niet voor niets geleefd. Als je weet dat je, samen met anderen, het zinloos lijden van duizenden mensen hebt helpen verlichten, dan heb je toch een keitje verlegt in de rivier.

"Er moet nog een en ander aangepast worden, maar ik ben niet ongeduldig. Alleen de verjaringstermijn van vijf jaar moet er dringend uit. Een ongelooflijk onnozel aspect van onze wet: je moet je wilsbeschikking om de vijf jaar vernieuwen. Uitgerekend ik, die heel mijn leven al wijd aan de euthanasie, was dat vergeten. Stel u voor."

Wie vragen heeft over zelfdoding, kan terecht op het gratis nummer 1813 en www.zelfmoord1813.be